קרח ד

א. בשייכות צו דער מצוה פון שמירת מקדש דורך די כהנים און לויים (אויף וועלכער מ׳איז נצטווה געוואָרן אין אונזער פרשה [1]) — זאָגט די משנה אין אַנהויב מס׳ מדות: בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש כו׳ והלוים בעשרים ואחד מקום כו׳ חמשה על חמשה שערי העזרה כו׳.

אין אַ שפּעטערדיקער משנה [2] שטייט אַבער „שבעה שערים היו בעזרה כו׳״ (און מ׳רעכנט זיי אויס בפרטיות) — אַז עס זיינען געווען (ניט „חמשה״, נאָר) „שבעה שערים״ ?

אויף דער קשיא ענטפערט די גמרא [3] צוויי תירוצים: „אמר אביי תרי מינייהו (פון די „שבעה שערים״) לא צריכי שימור [און דערפאַר זאָגט דער תנא אַז די שמירה איז נאָר „על חמשה שערי העזרה״]. רבא אמר תנאי היא .. ואיכא תנא דאמר שבעה ואיכא תנא דאמר חמשה הוו״.

דער רמב״ם אין יד החזקה [4] ברענגט אַראָפּ פון ביידע משנה׳ס — (א) „ושבעה שערים היו לה״ [5], (ב) „והיכן היו הלוים שומרים .. ועל חמשה שערי העזרה״ — און איז גלייך מוסיף [6] דעם טעם פאַרוואָס די שמירה איז נאָר אויף חמשה פון די שבעה שערים: „שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ״ [7].

ד. ה. דער רמב״ם לערנט ווי דער תירוץ פון אביי, אַז עס איז ניט קיין פּלוגתא צווישן די צוויי משנה׳ס — איז תמוה [8]: פאַרוואָס פסק׳נט דער רמב״ם ווי אביי, ס׳איז דאָך אַ כלל אַז אביי ורבא הלכה כרבא [9] ?

ב. אין פירוש המשניות [10] זאָגט דער רמב״ם, אַז דאָס וואָס עס שטייט אין דער משנה „(חמשה על) חמשה שערי העזרה״ איז עס „לדעת ת״ק, לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה שערים היו לעזרה והוא המדבר כאן, ויש מהם שאמר ז׳ והיא דעת רבים .. ולדעת החכמים הי׳ המשמר על חמשה שערים מן השבעה״ [11].

איז ניט מובן: דער רמב״ם הויבט אַן צו פאַרענטפערן די סתירה (פון דער שפּעטערדיקער משנה „שבעה שערים היו בעזרה״) מיטן תירוץ פון רבא — אַז עס איז אַ פּלוגתא פון תנאים („תנאי היא״), און דער תנא פון דער משנה האָלט אַז „חמשה הוו״ — און איז מסיים

---

1) יח, א ואילך. סהמ״צ להרמב״ם מ״ע כב. מל״ת סז. חינוך מצוה שפח. שצא.
2) שם משנה ד׳.
3) תמיד כז, א.
4) הל׳ ביהב״ח פ״ה ה״ד. שם פ״ח ה״ח.
5) ועד״ז כתב בהל׳ כלי המקדש פ״ז ה״ז.
6) הל׳ ביהב״ח פ״ח שם.
7) ועד״ז פי׳ בה„מפרש״ תמיד שם ד״ה אמר אביי. וברבינו גרשום, פי׳ הרא״ש, ר״ש (ריש מדות), ועוד — פירשו באופן אחר. וראה משנה למלך להל׳ ביהב״ח פ״ח ה״ד.
8) כמו שהקשה בהר המורי׳ להל׳ ביהב״ח שם. ועוד.
9) ב״מ כב, ב. פרש״י פסחים עו, ב ד״ה אמר לך, ועוד — ראה אנציקלופדיא תלמודית ע׳ הלכה סכ״ו, וש״נ. וראה שם הדעות האם רק כשחולקים בדין כלל הוא או בכ״מ.
10) ריש מדות.
11) ועד״ז פי׳ ברע״ב ריש מדות.

(כשיטת אביי) אז אויך לויט דעם תנא אז „שבעה שערים היו בעזרה", איז די שמירה בלויז געווען אויף „חמשה שערים (מן השבעה)" ?!

מוז מען זאגן, אז דער רמב"ם לערנט: אויך לויט רבא וואס זאגט „תנאי היא" איז די פלוגתא בלויז אין מספר השערים, אבער ניט בנוגע דער שמירה אויף די שערים: דער תנא פון דער ערשטער משנה האלט, אז עס זיינען געווען נאר חמשה שערים (ובמילא איז די שמירה געווען „על חמשה שערי העזרה"); און דער תנא פון דער צווייטער משנה האלט (ווי ער זאגט בפירוש) אז „שבעה שערים היו בעזרה" — ער איז אבער מודה, אז די שמירה איז געווען נאר אויף חמשה שערים, ווייל „תרי מינייהו לא צריכי שימור" [און אביי האלט, אז עס איז ניטא קיין מחלוקת כלל און אלע האלטן — אז „שבעה שערים היו בעזרה" און „תרי מינייהו לא צריכי שימור"].

און דערמיט איז פארענטפערט פאר־וואס דער רמב"ם פסק'נט אז די שמירה איז געווען אויף „חמשה שערי העזרה . . שהרי הכהנים שומרים וכו'" (ווי דער תירוץ פון אביי), ווייל אויך לויט רבא האלט אזוי דער תנא וואס זאגט „שבעה שערים היו בעזרה" — און דער רמב"ם פסק'נט ווי דער תנא (ניט ווי דער תנא וואס האלט „חמשה הוו"), ווייל דאס איז „דעת רבים" (ווי ער זאגט אין פירוש המשניות, כנ"ל).

ג. אבער דער ביאור איז לכאורה תמוה: וויבאלד אז (אויך) לויט רבא איז ניטא קיין סתירה צווישן די ביידע ענינים — (א) אז „שבעה שערים היו בעזרה" און (ב) (פונדעסטוועגן איז) די שמירה (נאר) „על חמשה שערי העזרה" — וואס איז דער הכרח פון רבא צו זאגן „תנאי היא" (ולאפושי מחלוקת), אז די ערשטע משנה („חמשה על חמשה שערי העזרה") קען ניט אויסקומען ווי דער תנא פון דער צווייטער משנה וואס זאגט „שבעה שערים היו בעזרה" (ווי אביי זאגט), נאר מוז האלטן אז „חמשה הוו"?

די תמי' הנ"ל איז נאך מער בולט אין פירוש המשניות, וואו ער זאגט ביידע ענינים בחדא מחתא כנ"ל: (א) דער תנא פון דער ערשטער משנה „חמשה שערים היו לעזרה" (כתירוץ רבא), (ב) אויך די חכמים וואס זאגן „שבעה שערים היו בעזרה" האלטן ש„הי' המשמר על חמשה שערים מן השבעה" —

ולכאורה: וויבאלד אז אויך „לדעת החכמים הי' המשמר על חמשה שערים כו'", פארוואס דארף מען איינלערנען די משנה „על חמשה שערי העזרה" ווי דער וואס האלט „חמשה שערים היו לעזרה", און ניט לויט די חכמים („דעת רבים") וואס זאגן ש„הי' המשמר על חמשה שערים כו'" — פונקט ווי דער רמב"ם אליין לערנט אין ספר יד החזקה [12] ?

ד. וועט מען דאס פארשטיין בהקדים הקושיא אין לשון המשנה „שבעה שערים היו בעזרה כו'": וויבאלד די משנה רעכנט אויס אלע שבעה שערים — „שער הדלק וכו'" — צוליב וואס איז דער תנא מקדים „שבעה

12) ואולי י"ל שדיוק הרמב"ם (והרע"ב) הוא מלשון המשנה „חמשה שערי העזרה" ולא „משערי". וראה שנויי נוסחאות במשניות שם. מלאכת שלמה שם. אבל גם ברמב"ם הל' ביהב"ח פ"ח שם: „חמשה שערי העזרה" ולא „משערי".

שערים כו׳״, ובלשון הש״ס [13]: מניינא [14] למה לי [15] ?

איז דער ביאור אין דעם: דאָס וואָס מיר געפינען כמה דיעות בנוגע דעם מספר השערים אין דער עזרה — ה׳, ז׳, ח׳ [16] ויו״ג [17] — איז עס ניט קיין פלוגתא אין מציאות — וויפל שערים עס זיינען דאָרט געווען [וואָרום ס׳איז דאָך אַ כלל [18], אַז ס׳איז ניט שייך אַ פלוגתא אין מציאות] — נאָר לכו״ע זיינען דאָרט געווען י״ג שערים (ווי אַראָפגעבראַכט אין משנה [17]), און די מחלוקת באשטייט אין דעם: וויפל פון די י״ג שערים האָבן אַ דין שער [19] — ה׳, ז׳, ח׳ או י״ג [20].

און די נפק״מ צווישן די שערים וואָס האָבן אַ דין שער און די אַנדערע שערים איז נוגע צו כמה ענינים אין הלכה, ומהם:

(א) בנוגע צו שמירת המקדש: נאָר די שערים וואָס האָבן אַ דין שער דאָרפן האָבן שמירה [21]. (ב) בנוגע צו ביאת מקדש: וועז מ׳גייט אַריין אין מקדש דורך די שערים וואָס האָבן ניט אַ דין שער, קען מען זאָגן אַז עס איז ניט „דרך ביאה״ [22]. (ג) בנוגע צו מזוזה: לולי דעם לימוד [23] „מה בית שהוא חול אף כל שהוא חול יצאו אלו שהן קודש״, וואָלט געווען דער דין [24], אַז דוקא די שערים וואָס האָבן אַ דין שער זיינען מחוייב במזוזה, וכמש״נ וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך [25].

און דערפאַר איז די משנה מקדים „שבעה שערים היו בעזרה״ — בכדי צו קובע זיין אַז נאָר די זיבן שערים, און

---

13) שבת סט, א. וש״נ.

14) ראה ג״כ „לקוטים״ למשניות מדות שם מ״ג וד׳ (משושנים לדוד). וראה ג״כ באר שבע לריש תמיד.

15) אף שבדוחק י״ל דמרמז למספר גזברין כו׳ (תמיד כז, א).

16) תמיד שם.

17) מדות פ״ב מ״ו. שקלים פ״ו מ״ג.

18) ראה שד״ח כללים מע׳ המ״ם כלל קסד.

19) ראה עד״ז תוספות כתובות (קו, א ד״ה שבעה) לענין הפלוגתא אם היו ז׳ שערים או י״ג שערים — שאי״ז פלוגתא במציאות, כי אם, אם היו חשובים שיהיו השתחוואות כנגדם. וראה ג״כ פי׳ הרא״ש תמיד שם סד״ה אלמא.

20) בפיה״מ להרמב״ם (שהובא לעיל בפנים): „שיש .. מי שאמר חמשה .. ויש מהם שאמר ז׳ .. ויש מהם שאמר י״ג״. וראה גם ירושלמי שקלים שם: מתניתין אבא יוסה .. ברם כרבנן כו׳. ועפ״י המבואר בפנים שהפלוגתא היא בדין (ולא במציאות) — צריך לומר, שפירוש „ויש מהם שאמר י״ג״ הוא שלכולם הי׳ דין שער.

אבל גם למ״ד שהי׳ דין שער לכל הי״ג שערים, לא היתה שמירה בכולם • (ומה שהי׳ להם דין שער הוא רק לענין השתחוואה), כמ״ש בפי׳ הרא״ש שבהערה הקודמת. אבל ראה מהרש״א כתובות שם.

•) ועפ״ז מובן מה שבתמיד שם אינו מביא דיעה זו. וראה תוס׳ כתובות שם. פי׳ הרא״ש שם.

21) ראה פי׳ הרא״ש תמיד כו, ב (ד״ה הא כיצד): ומדקרי להו שערים אלמא גדולים היו וצריך כל חד מיניהו שישמור לחודי׳.

22) ראה שבועות יז, ב: דרך ביאה אסרה תורה. וראה מנחות כז, ב.

23) יומא יא, ב. וראה שם, רע״א: „כל השערים כו׳ לא הי׳ להם מזוזה חוץ משער ניקנור כו״ (וברמב״ם הל׳ מזוזה פ״ו ה״י: חוץ משער נקנור ושלפנים ממנו).

24) הטעם שהובאה נפקותא זו — אף שלמסקנת הש״ס אינה במזוזה מפני שהוא בקדש — הוא בקשר להתעוררות על מבצע מזוזה, שבתקופה זו יש לו חשיבות מיוחדת כמדובר כמ״פ.

ועוד ועיקר — נפק״מ בפועל כשבונה בית וחומות צורת מקדש וחומות שלו (אלא שמשנה בקומתו וכיו״ב — שמעכב במקדש (ולכן מותר לבנותו) ואינו שייך לחיוב מזוזה).

25) ראה תשובת הרמב״ם (נעתקה בכס״מ להל׳ מזוזה שם ה״ה) שעיקר המצוה לא תלה אותה אלא בשער כו׳. וראה תשובת ר״א בן הרמב״ם בס׳ ברכת אברהם סי׳ מא.

ניט די אַנדערע, האָבן דעם גדר ודין שער [26].

[ועוד י"ל: ע"ד ווי חז"ל [27] זאָגן אויפן פסוק [28] „שש ערי מקלט תהיינה" — „עד שיהיו ששתן קולטות כאחת" — אַזוי איז אויך בעניננו: מיט דעם יתור לשון „שבעה שערים היו בעזרה" איז די משנה מרמז, אַז די אַלע שערים זיינען איין מציאות, און אויב ס'איז ניטאָ דער פולער מספר פון זיבן שערים, איז אויף זיי ניט חל דער דין פון שער העזרה — דצריך שמירה וכו'].

ה. ועפ"ז: דאָס וואָס רבא זאָגט „תנאי היא", מיינט ער ניט אַ פלוגתא אין מציאות (וויפל שערים עס זיינען געווען לפועל) נאָר די פלוגתא איז — וויפל פון די שערים האָבן אַ דין שער:

דאָס וואָס דער תנא פון דער ערשטער משנה זאָגט אַז די שמירה איז געווען נאָר „על חמשה שערי העזרה" — הגם אַז לפועל זיינען געווען י"ג שערים — איז ווייל לשיטתו האָבן נאָר די חמשה שערים געהאַט אַ דין שער [און „חמשה הוו" מיינט — שערים, מיט אַ דין שער]:

אַבער דער תנא פון דער צווייטער משנה, וואָס זאָגט „שבעה שערים היו בעזרה", ער האַלט אַז שבעה (פון די י"ג שערים) האָבן אַ דין שער, ובמילא — איז אויף זיי אַלע פאַראַן אַ חיוב שמירה: און דאָס וואָס די שמירה איז געווען בלויז „על חמשה שערי העזרה" איז ווייל „תרי מינייהו לא צריכי שימור", וואָס דאָס מיינט [ניט אַז זיי זיינען ניט מחוייב אין שמירה, נאָר] — ווי דער רמב"ם איז מסביר — „שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ". ד. ה. די צוויי שערים זיינען שוין „שמורים" דורך די כהנים.

ו. דערמיט ווערט אויך מוסבר דאָס וואָס מ'קען פרעגן אויפן לשון הנ"ל פון רמב"ם (אין ספר יד החזקה): „(ועל חמשה שערי העזרה..) שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ":

די שמירה פון די כהנים איז דאָך ניט געווען ביים שער המוקד און שער הניצוץ, נאָר „בבית הניצוץ ובבית המוקד", ווי עס שטייט אין משנה [29] (און דער רמב"ם אַליין ברענגט עס מיט עטלעכע הלכות פריער [30]) — היינט פאַרוואָס איז דער רמב"ם משנה און שרייבט „על שער [31] המוקד ועל שער הניצוץ"?

לפי הנ"ל איז דאָס פאַרשטאַנדיק: דערמיט איז דער רמב"ם מדגיש, אַז אויך די צוויי שערים האָבן אַ דין שער, ובמילא — זיינען זיי מחוייב אין שמירה.

---

26) עד"ז יש לתרץ מניינא דמשנה ג' „חמשה שערים היו להר הבית". אבל עפמ"ש במנ"ח (מצוה שסג) דהדין ד„דרך ביאה" הוא רק במקדש ולא בהר הבית — נפק"מ זו (דלעיל בפנים) אינה בשערים דהר הבית.

ומניינא דמשנה א' — „בג' מקומות כו' כ"א מקום כו'", ובמשנה ד' — „ג' בצפון וג' בדרום וא' במזרח", ועוד — י"ל כי מקראי ילפינן רק שצ"ל שמירה בכו"כ מקומות, שכהנים ולוים בנפרד (תמיד כו, א) וכמה בצפון וכו' (תמיד כז, א) — ולהעיר משינוי הסדר במשנה להסדר בקרא (דה"א כו, יז). ולהעיר משו"ת צ"צ חאו"ח סס"ז.

27) מכות ט, ב במשנה.

28) מסעי לה, יג.

29) ריש תמיד ומדות.

30) ה"ה.

31) במדות שם מ"ה „שלישי לו בית המוקד". אבל עדיין קשה שינוי הלשון ברמב"ם. ובמלאכת שלמה (מדות שם) מביא גירסא „שער בית המוקד" וכותב ע"ז: „כך מצאתי כו' והנאני".

און דאָס וואָס די לויים זיינען ניט שומר אויף זיי, איז ווייל דורך דער שמירה פון די כהנים „בבית הניצוץ ובבית המוקד" זיינען זיי שוין בדרך ממילא „שומרים על שער[32] המוקד ועל שער הניצוץ".

ד. ה. אין דעם דין שמירה בבית המוקד ובבית הניצוץ זיינען פאַראַן צוויי דינים: א) דער חיוב שמירה מצד דעם „בית" (אזוי ווי בית אבטינס) — וואָס דאָס איז שייך צו די כהנים; ב) מצד די „שערים" וואָס איז אין זיי — וואָס דאָס איז שייך (בעיקר) צו די לויים, נאָר וויבאַלד אַז דורך דער שמירה פון די כהנים בבית המוקד ובבית הניצוץ איז בדרך ממילא פאַראַן שמירה (אויך) אויף שער המוקד ושער הניצוץ, האָבן די לויים זיי שוין ניט געדאַרפט היטן[33].

ז. עפ"י כהנ"ל איז מובן פאַרוואָס (רבא — און) דער רמב"ם אין פירוש המשניות לערנט, אַז דער תנא (פון דער ערשטער משנה) וואָס זאָגט „חמשה על חמשה שערי העזרה" האָלט ניט ווי דער תנא אַז „שבעה שערים היו בעזרה" — הגם אַז אויך לויטן צווייטן תנא איז די שמירה געווען נאָר אויף „חמשה שערים מן השבעה":

אין אָנהויב פון דער משנה רעדט דער תנא וועגן די אַלע מקומות וואו די כהנים און לויים האָבן געדאַרפט היטן, וז"ל המשנה: „בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש בבית אבטינס בבית הניצוץ ובבית המוקד והלויים כו' חמשה על חמשה שערי העזרה".

ד. ה. דער תנא דערמאָנט נאָר וועגן דער שמירה (דורך די כהנים) „בבית הניצוץ ובבית המוקד", און דערנאָך וועגן ער רעדט וועגן דער שמירה דורך די לויים אויף די שערים פון דער עזרה, זאָגט ער „על חמשה שערי העזרה" — היינט אויב מ'זאָל זאָגן אַז דער תנא האָלט „ז' שערים היו בעזרה" און די שמירה איז נאָר אויף „ה' שערי העזרה" וויל „תרי מינייהו לא צריכי שימור", וועט אויסקומען, אַז ער דערמאָנט אינ־גאָנצן ניט (אפילו ברמז) וועגן דעם חיוב שמירה וואָס איז דאָ אויף שער הניצוץ ושער המוקד;

ועוד וג"ז עיקר: וויבאַלד מ'קאָן לערנען אַז תנא דוקא קאמר[34] ופירש דבריו[35] — זאָגט מען דאָך ניט אַז עס איז לאו דוקא וסתום וכו'.

און דערפאַר לערנט [רבא — און] דער רמב"ם אַז דער תנא האָלט אַז „חמשה שערים היו לעזרה" — בלויז חמשה שערים האָבן אַ דין שער און זיינען מחוייב אין שמירה[36].

---

32) וצע"ק דהא „כהן שעבד עבודת לוי ה"ז בל"ת" (רמב"ם הל' כלי המקדש ספ"ג).

33) ועצ"ע במשנה מדות פ"א מ"ה „והלויים מלמטן" דלא כפיה"מ (מ"א) ודלא כבהל' ביהב"ח (פ"ח ה"ח) ודלא... כאביי! והרמב"ם לא הביאו. וראה משנה למלך הל' ביהב"ח פ"ח ה"ד. ועוד. ויש להאריך בכ"ז. ואכ"מ.

34) תה"ד הובא בט"ז שו"ע או"ח סשי"ט סק"ב.

35) ראה דרכי שלום כללי הש"ס סי' שכ מתוד"ה יבמות כז, א. ועד"ז אפילו בנוגע לתושב"כ ראה רש"י וירא כא, לד: לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש.

36) ושער הניצוץ והמוקד — או שאין להם דין שער ופטורים משמירה, או שנכללים ב„חמשה על חמשה שערי העזרה" והלויים שומרים שם (ולא שנפטרים ע"י שמירת הכהנים). וראה פי' הרא"ש תמיד כז, א ד"ה על ה' שערי העזרה וד"ה אלמא. משנה למלך שם. ואכ"מ.

און דעריבער, אין ספר ה„יד", וואו דער רמב"ם זאגט דעם פסק הלכה (ווי די „דעת רבים") אז „שבעה שערים היו לה" — איז ער מדייק, אז דאס וואס די שמירה איז נאר „על חמשה שערי העזרה", איז ווייל די שמירה פון די כהנים איז (ניט נאר „בבית הניצוץ ובבית המוקד" — ווי די דיעה פון ת"ק — נאר, בדרך ממילא, אויך) „על שער המוקד ועל שער הניצוץ".

(משיחת ש"פ דברים תשל"ו)